

УДК 347.78 (075.8)

I. M. ШЕСТАК

**УМОВИ ТРАНСФОРМУВАННЯ ТА РОЗВИТКУ
ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ СФЕРОЮ ПРОМИСЛОВОЇ
ВЛАСНОСТІ УКРАЇНИ В УМОВАХ ЇЇ ЧЛЕНСТВА В СОТ**

Досліджено ситуаційні умови трансформування та розвитку державного управління сферою промислової власності України в рамках її членства в СОТ.

In the article the situation terms of transforming and development of public administration the field of industrial property in Ukraine through its membership in the WTO.

Актуальність матеріалів, викладених у статті, обумовлена необхідністю визначення переваг і можливих негативних наслідків для здійснення державного управління сферою промисловою власності (ПВ) України в рамках її членства у Світовій організації торгівлі (СОТ).

СОТ – це провідна міжнародна економічна організація, на долю членів якої припадає близько 96 % обсягів світової торгівлі. Після приєднання низки країн, які зараз є кандидатами на вступ, у рамках СОТ здійснюватиметься майже весь світовий торговельний оборот товарів і послуг. Останніми роками значно розширилася сфера діяльності СОТ, яка на сьогодні далеко виходить за рамки власне торговельних відносин. СОТ є потужною і впливовою міжнародною структурою, здатною виконувати функції міжнародного економічного регулювання. Членство в СОТ стало на сьогодні практично обов'язковою умовою для будь-якої країни, що прагне інтегруватися у світове господарство. Членство в СОТ передбачає обов'язкову участь у всіх багатосторонніх угодах, крім декількох з обмеженим колом учасників. Країни – члени СОТ сплачують індивідуальні внески, які розраховуються на підставі часток цих країн у загальному обсязі світової торгівлі [2].

Переваги та вигоди СОТ для України. Система СОТ заохочує конкуренцію і знижує торговельні бар'єри, внаслідок чого споживачі виграють. Найочевидніша вигода вільної торгівлі для споживача – це зниження вартості життя. У результаті зниження протекціоністських торговельних бар'єрів дешевшають готові імпортовані товари та послуги, а також вітчизняна продукція, у виробництві якої використовуються імпортні комплектуючі. Забезпечується ширший вибір товарів і послуг – також безсумнівна перевага вільної торгівлі. Зовнішня конкуренція стимулює ефективне вітчизняне виробництво, опосередковано знижує ціни і підвищує якість вітчизняної продукції. У результаті активнішого товарообміну розвиваються нові технології, як це відбулося, наприклад, з мобільним зв'язком. Збільшення експорту вітчизняної продукції також збільшує доходи виробників, податкові надходження в бюджет, а отже, і доходи та добробут населення в цілому [2; 3; 5].

Вступ до СОТ став потужним стимулом для здійснення макроекономічних, структурних та інституційних реформ. Ринкова конкуренція сприятиме зростанню

загальної ефективності економіки, підвищенню якості товарів і послуг. Покращання інвестиційного клімату внаслідок запровадження стабільних прозорих і передбачуваних правил приведе до зростання обсягу та покращання структури інвестицій. Зниження обсягів нелегального сектора зовнішньої торгівлі сприятиме зростанню надходжень до бюджету.

Очікується, що участь України в СОТ збільшить привабливість українських підприємств для іноземних інвесторів завдяки встановленню стабільного прозорого торговельного режиму, чіткого закріплення в національному законодавстві прав інвесторів. Інвестори зможуть з більшою впевненістю прогнозувати потенційні доходи та видатки. Відкриття світових ринків збільшить привабливість орієнтованих на експорт виробництв.

Разом з тим, якість інвестиційного клімату визначають також інші важливі фактори, такі як: загальна ефективність макроекономічної політики, політична стабільність, ефективність податкової системи та системи забезпечення прав приватної власності тощо.

У довгостроковій перспективі розвиток торгівлі веде до підвищення зайнятості в експортних галузях економіки, хоча короткострокове скорочення робочих місць у результаті конкуренції вітчизняних виробників із закордонними практично неминуче.

Застосування принципів СОТ дозволяє підвищити ефективність зовнішньоекономічної діяльності держави за рахунок зменшення тарифних і нетарифних торговельних бар'єрів. Недискримінаційний підхід, передбачуваність і прозорість економіки приваблюють партнерів і підвищують товарообіг, сприяють оптимізації діяльності і зниженню витрат компаній, створенню сприятливого клімату для торгівлі та інвестицій, припливу капіталу у країну.

Уряд в умовах членства у СОТ має більше можливостей захищатися від дій лобістських груп, здійснювати державну політику в інтересах розвитку всіх галузей економіки, а не окремих її частин, що допомагає уникнути викривлень конкурентного середовища. Створюються передумови для боротьби з корупцією і позитивних змін у законодавчій системі, що сприяє припливу інвестицій у країну. Прозорість і відкритість інформації, чіткі критерії безпеки, регламентовані стандарти, застосування принципу недискримінації впливають на політичну ситуацію, знижуючи можливість лобіювання рішень і маніпуляцій.

Мають місце вигоди системи СОТ для взаємовідносин між Україною та іншими країнами. СОТ надає рівні права голосу всім країнам, обмежуючи в такий спосіб можливість економічного диктату великих держав. Досягнуті в ході переговорів рівні зобов'язань автоматично поширяються на всіх членів СОТ. Система СОТ створює ефективний механізм для вирішення торговельних суперечок, що передбачає зобов'язання незастосування односторонніх дій. Кожна суперечка розглядається окремо з огляду на діючі норми і правила. Система СОТ допомагає безперешкодному здійсненню торгівлі і з допомогою конструктивного механізму вирішення суперечок зміцнює міжнародну стабільність і співробітництво.

Україна має можливість отримати значні позитивні наслідки від членства в СОТ для виробників, споживачів, а також для макроекономічного стану країни в цілому.

Але реалізація зазначених потенційних вигод потребує змін ще багатьох адміністративних процедур, реформи податкової системи, додаткових витрат держави та підприємств. Таким чином, отримання вигод від приєднання до СОТ великою мірою залежить від того, наскільки добре була проведена підготовка до вступу в СОТ і як виконуються вимоги СОТ у ході членства в ній нашої країни.

Можливі негативні наслідки членства України в СОТ. Лібералізація торгівлі посилює вплив світової кон'юнктури на економіку країни, що зумовлює підвищення економічних ризиків України у періоди глобальної економічної нестабільності (як, наприклад, у 2001 р. – на початку 2002 р., у 2008 р.). Крім того, включення країни до глобальних процесів не призводить до автоматичного виправлення структурних недоліків економіки країни [3].

Президент України на засіданні РНБО 21 листопада 2008 р. закентував на актуальності цього питання в контексті кризових явищ в економіці, які Україні доводиться долати останнім часом. Він наголосив на тому, що головна причина вразливості національної економіки лежить у площині непослідовної і помилкової внутрішньої політики. За визначенням Президента, Україна не змогла протиставити світовій фінансовій кризі стійку інноваційну систему, про формування якої йдеється впродовж останніх десяти років і основою якої є інтелектуальна власність [4].

Членство України в СОТ вимагає скасування низки положень, закріплених у чинних програмах субсидування окремих галузей, які суперечать нормам СОТ. У короткостроковій перспективі це може спричинити проблеми для галузей з високим рівнем субсидування.

Вітчизняні виробники в окремих випадках не завжди виявляються готовими до зростання конкуренції через низьку ефективність підприємств, недосконалу якість продукції, а також невідповідність українських стандартів і процедур сертифікації продукції світовим стандартам і процедурам, відсутність або незначна частка нематеріальних активів. Утім, необхідність підвищення власної конкурентоспроможності зумовлена не тільки членством України в СОТ, але й зростанням конкуренції в глобальному світі.

З проблемами конкуренції стикається і вітчизняний сектор послуг. Від членів СОТ вимагається більш ліберальний підхід щодо доступу до їхніх ринків послуг, ніж той, що застосовувався під час Уругвайського раунду переговорів у 1986 – 1994 р. За оцінками деяких експертів, лібералізація у сфері авіаційних і морських транспортних послуг може привести до витіснення частини українських постачальників послуг з міжнародних ринків перевезень.

Однак більшість секторів послуг меншою мірою потерпають від міжнародної конкуренції, ніж галузі, пов’язані з виробництвом товарів, оскільки національний постачальник послуг завжди має перевагу перед іноземним завдяки кращому розумінню місцевого споживача та місцевих традицій, відсутності мовного та культурного бар’єрів, налагодженим громадським зв’язкам тощо.

За оцінкою Комітету Верховної Ради з питань науки і освіти, членство України в СОТ створює нові виклики інноваційній безпеці України. Так, згідно з аналізом Національного інституту проблем міжнародної безпеки, українське інноваційне

законодавство не орієнтоване на функціонування економіки в жорсткому конкурентному середовищі. Слід очікувати продовження загострення конкуренції на внутрішньому ринку високотехнологічної продукції, що негативно відб'ється на фінансових результатах та інвестиційних можливостях вітчизняних високотехнологічних підприємств. Може статися консервація енергоефективності структури економіки.

Зростання негативного зовнішнього сальдо – до 9,9 млрд грн у першій половині 2008 р. відбувалося за рахунок зниження частки високотехнологічної продукції в експорті товарів, яка не витримує конкуренції на зовнішніх ринках країн СОТ. Вітчизняний імпорт в Україну високотехнологічних товарів перевищує обсяги експорту в 6,3 рази. За два останні роки Україна втратила дев'ять позицій у світовому рейтингу глобального індексу конкурентоспроможності і займає 77 місце серед 125 ранжованих країн. Одним із основних чинників такого переміщення стала невідповідність економіки критеріям інноваційності.

Негативними наслідками вступу до СОТ стало зростання сплати зборів за дії, пов'язані з охороною прав на об'єкти інтелектуальної власності [1]. З 16 травня 2008 р. вступили в дію підвищені розміри зборів у сфері промислової власності, пов'язані з охороною прав на об'єкти ПВ. Переход на єдину шкалу зборів істотно збільшив їх розміри для національних платників – юридичних осіб з числа прибуткових установ і організацій: у 1,18 – 80 разів за різними процедурами.

Таким чином, в умовах, що склалися після вступу України до СОТ, необхідно забезпечити трансформування та розвиток існуючих механізмів державного управління сферою промислової власності в Україні з метою створення новітніх технологій і збільшення частки конкурентоспроможної високотехнологічної продукції.

Література:

1. Постанова Кабінету Міністрів України “Про внесення змін до Порядку сплати зборів за дії, пов’язані з охороною прав на об’єкти інтелектуальної власності” : станом на 19 вересня 2007 р. № 1148 // Законодавство України. “Інфодиск”. – Режим доступу : <http://www.infodisk.com.ua>.
2. Набуття Україною членства у СОТ: проблеми і перспективи. – Режим доступу : <http://www.rv.gov.ua>.
3. Наслідки членства України в СОТ для економіки країни та регіонів // Економічний часопис-XXI. – 2006. – № 11-12. – Режим доступу : <http://www.soskin.info>.
4. Офіційний сайт Президента України. – Режим доступу : <http://www.prezident.gov.ua>.
5. Штильвелд В. Україна: Вступ до СОТ – від ідилії до реалій / В. Штильвелд. – Ч. 1. – Режим доступу : <http://www.1zemelna.com.ua>.

Надійшла до редколегії 20.03.2009 р.